

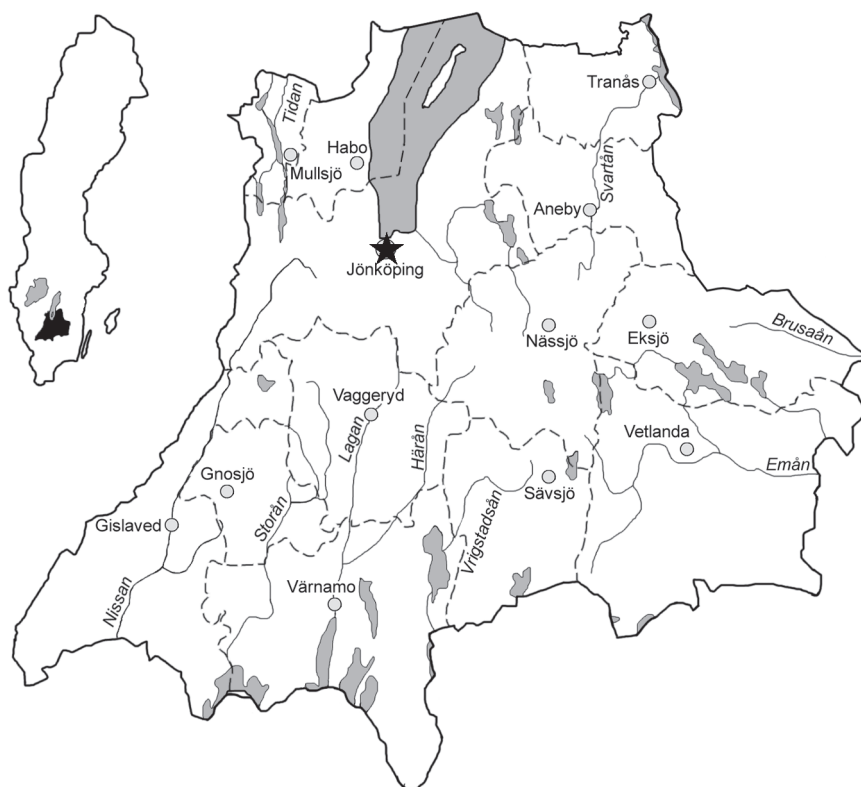
Kanalgatan och Rökerigränd

Arkeologisk förundersökning inom RAÄ nr 50,
Jönköpings stad, inför ny vägbeläggning i delar av
Kanalgatan och Rökerigränd, Kristine församling i
Jönköpings kommun, Jönköpings län

Kanalgatan och Rökerigränd

Arkeologisk förundersökning inom RAÄ nr 50, Jönköpings stad, inför ny vägbeläggning i delar av Kanalgatan och Rökerigränd, Kristine församling i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Susanne Haltiner Nordström
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Foto på framsidan: Kanalen och Kanalgatan från korsningen med Ulfspärregatan och sett mot väster med Hovrätten i fonden. JLM nr 2011-1-296. Foto från 1910-1920-tal.

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

ISSN: 1103-4076

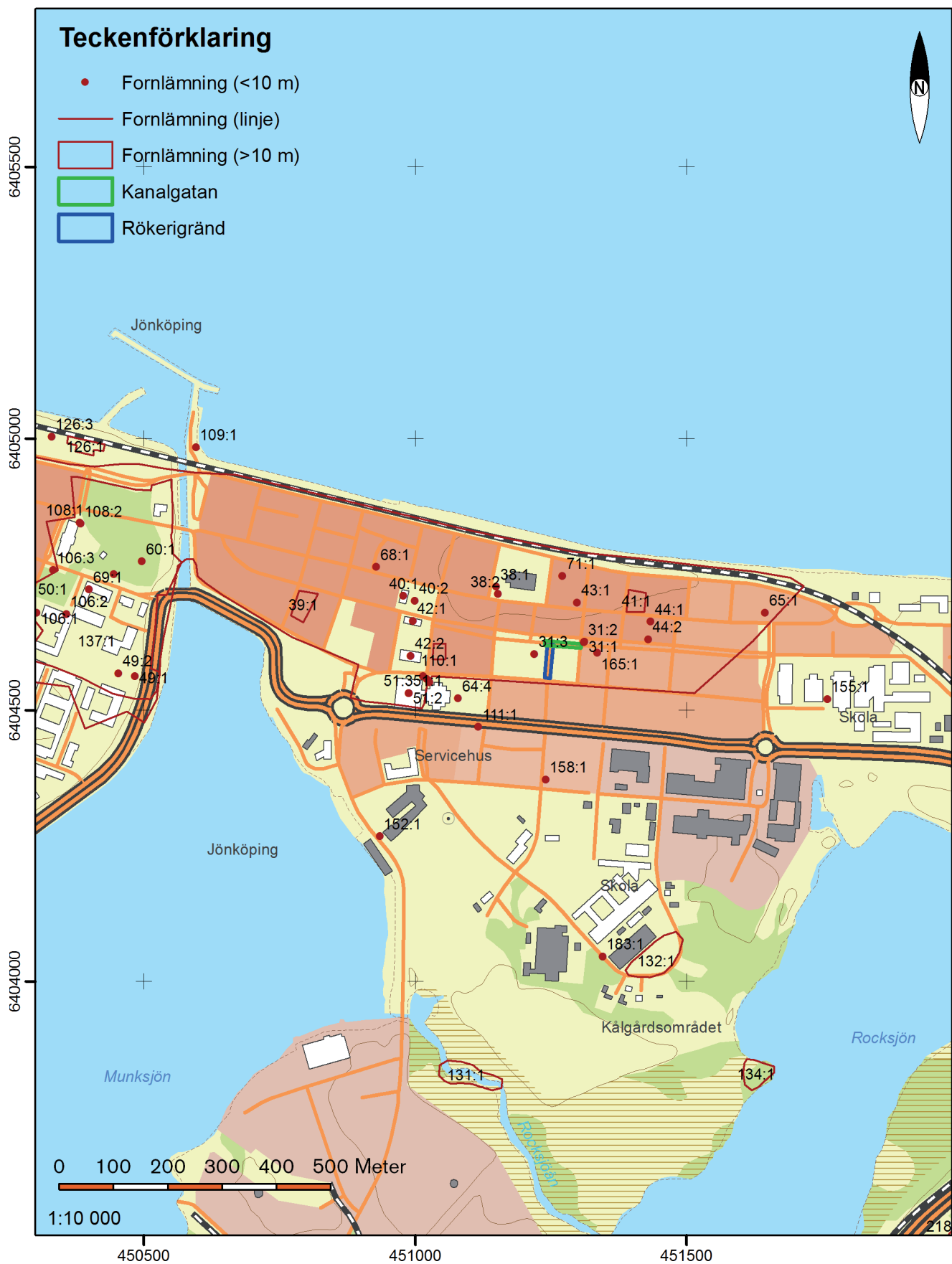
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi, fornlämnings- och kulturmiljö.....	5
Tidigare undersökningar.....	7
Resultat	8
Kanalgatan.....	13
Fynd	13
Keramik.....	14
Metall.....	14
Rökerigränd.....	15
Sammanfattning.....	15
Åtgärdsförslag.....	16
Administrativa uppgifter.....	17
Referenser.....	18
Tryckta källor.....	18
Otryckta källor.....	18
Muntlig uppgift.....	18
Arkiv.....	18

Bilagor

- Bilaga 1. Fyndtabell.
- Bilaga 2. Anläggningslista.

FIGUR 1. Utdrag ur Ekonomiska kartan 64 E0fS. De två förundersökningsområdena markerade med grönt och blått. Fornlämningar med rött. Skala 1:10 000.

Inledning

Under november månad 2011 samt augusti månad 2012 utförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning längs med delar av Kanalgatan och Rökerigränd intill kavartaret Dovhjorten/Druvan. Anledningen var att gatubeläggningen behövde förstärkas inför ny bostadsbebyggelse med inlastning till butikslokal längs med Kanalgatan. Inom Rökerigränd skulle nya brunnar och parkeringsfickor ordningställas. Arbetena i Rökerigränd utfördes i augusti 2012. Beställare var Jönköpings kommun, Tekniska kontoret. Fält- och rapportansvarig var Susanne Haltiner Nordström, Jönköpings läns museum. Undersökningsytans totala omfattning var 1600 m², varav 1000 m² i Kanalgatan och 600 m² i Rökerigränd.

Målsättning och metod

Syftet med förundersökningen var att undersöka om det fanns lämningar såsom kulturlager, anläggningar och fynd som skulle komma att beröras av planerat projekt. Utgångspunkten för projektet var emellertid att fornlämningen i form av anläggningar och kulturlager skulle ligga kvar och att man endast skulle behöva byta ut de övre bärlagren för gatan. Önskat schaktdjup för arbetsföretaget var 0,7 meter under marknivå.

Båda sidorna av Kanalgatan, där kanalen tidigare låg, har haft ett okänt användningsområde, eftersom mellanområdet inte ingår i några tomtkartor och förteckningar över dess ägare. Dessutom är det oklart hur mycket av de äldre lämningarna som förstördes när man grävde för den blivande kanalen.

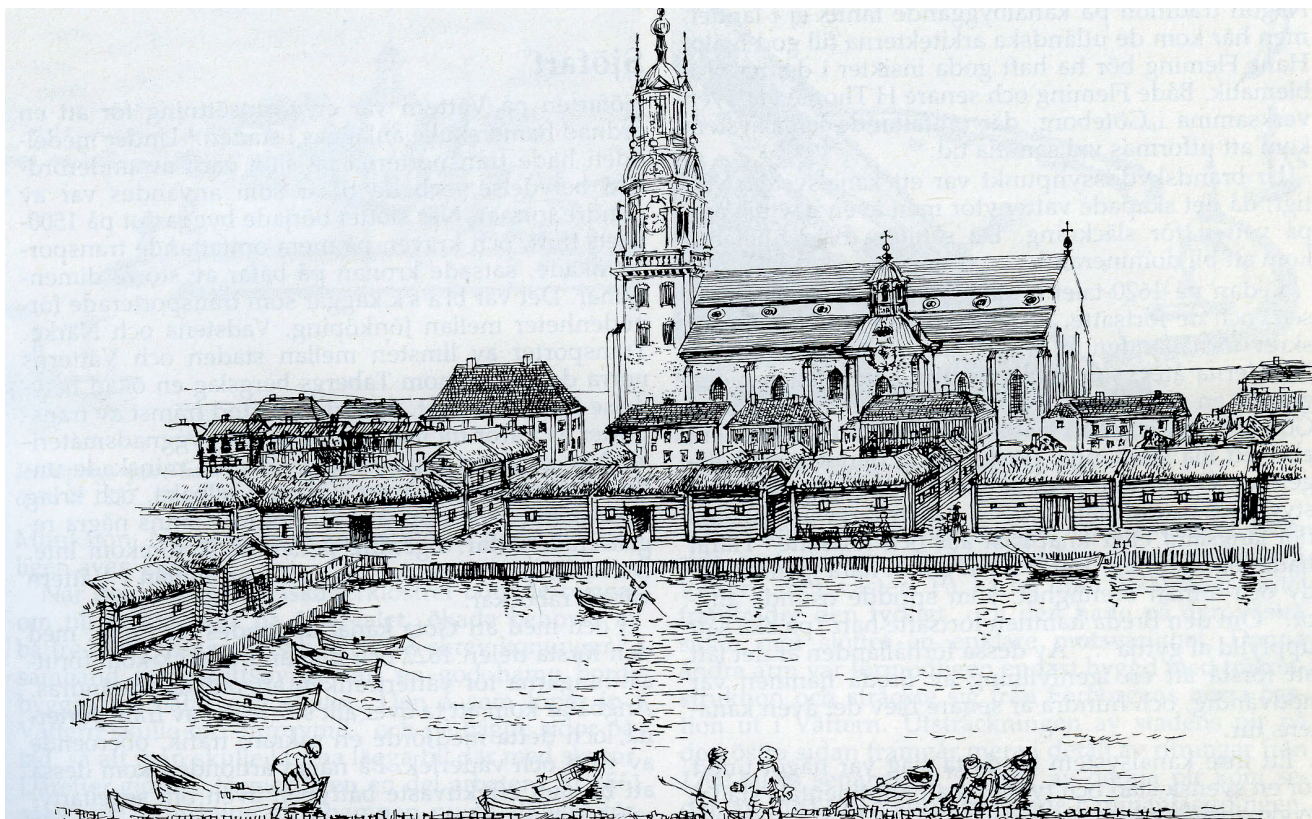
Metoden var en total avbaning med grävmaskin som utfördes över hela förundersökningsytan inom Kanalgatan, för att utröna om kulturlagren och lämningarna berördes av det planerade arbetsföretaget.

Sträckan i Rökerigränd hade redan schaktats ner till ett djup av ca 0,3 meter och man hade påbörjat stenläggningsarbetena när Jönköpings läns museum kallades till platsen för att utföra den planerade förundersökningen i augusti 2012, därför gjordes den norra kvarvarande delen mot Kanalgatan, som en schaktövervakning när brunnar och ledningar skulle sättas på plats.

De avbanade ytorna rensades, dokumenterades och fotograferades digitalt och svartvitt. Inmätningar gjordes med hjälp av totalstation

Topografi, fornlämnings- och kulturmiljö

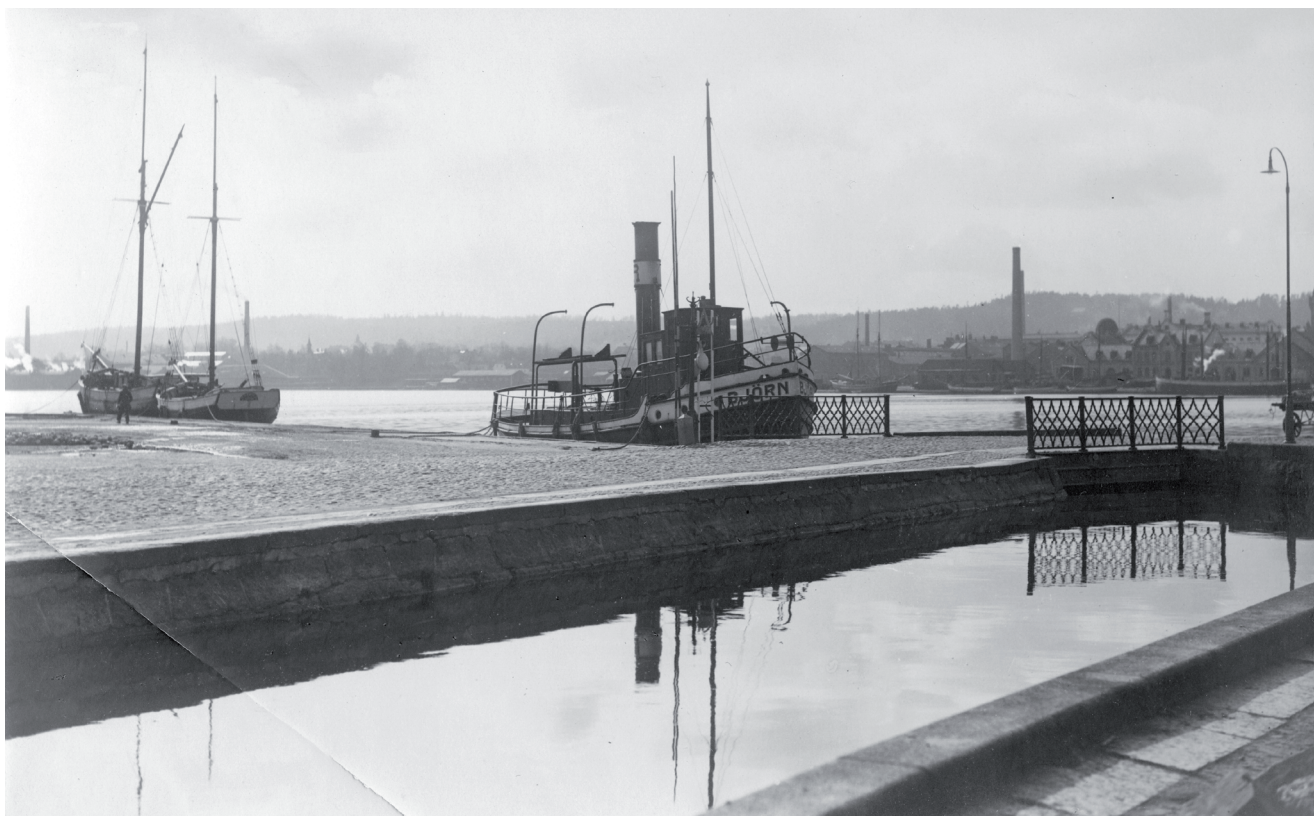
Kanalgatan och Rökerigränd ligger inom den stadsdel som kallas Öster, med andra ord på den östra sidan av kanalen mellan Vättern och Munksjön. Under medeltiden låg den medeltida staden Jönköping på den västra sidan kanalen på sandig och torr mark

FIGUR 2. Den inre hamnen, Breda Hamnen, som den kan ha sett ut i slutet av 1700-talet. Rekonstruktion utförd av B. Göran efter anvisningar av Bo. E. Karlson.

runt omkring det området som nu kallas Juneporten. På den östra sidan, som kallades Sanden gick vägen mot öster och vidare norrut. Intill den relativt smala sandreveln var området mycket blött och sankt och ingen var bosatt där. Större delen av denna stadsdel ligger idag på uppbyggd sjöbotten och sankmark. Intill vägen fanns även mindre områden med uppodlad mark. Rester efter dessa odlingar med spår efter ådret som gjort sådd möjligt, påträffades inom kvarteret Abborren 2009 (Nordström 2011). I övrigt bestod området av sankmark och kärr mellan Vättern och Munksjön. Efter danskarnas anfall 1612, då den svenska hären satte staden i brand för att försvåra för den anfallande danska armén togs ett kungligt beslut att staden Jönköping skulle flyttas till den östra delen, i skydd av slottsanläggningen och kanalen. Beslutet var inte populärt och borgarna försökte slippa flytta till detta sankområde, men flytten genomfördes trots protester. Marken blev tvungen att dräneras och göras beboelig. Detta gjorde man genom att timra ihop ramar som sänktes ner i vattnet, fylldes med sand, jord och avfall, och när man fått en ny marknivå byggdes husen på detta. Man har trots detta haft problem med fukt och tidvis även översvämningar.

Inom den östra delen av staden fanns en hamn och en kanal. Grävarbetena för Kanalen påbörjades troligen i slutet av 1620-talet och var färdig med en förbindelse mellan Munksjön och Vättern i slutet 1600-talet. Kanalen var närmast ett brett dike och från början

FIGUR 3. Fotografi över slutet på Kanalen, med den sista stenbron innan kanalen rann ut i Munksjön. Foto från början av 1900-talet, JM 87/15:124.

bestod kanterna av tätt nedslagna pålar. Under 1700-talet byggdes kanalen ut så att en förbindelse även med Rocksjön kom till stånd vilket gjorde att vattnet kunde cirkulera som det var tänkt från början. I slutet av 1600-talet anlades även den stora inre hamnbassängen som fick namnet Breda hamnen, där Östra torget ligger idag (se FIGUR 2). I hamnen låg de mindre båtarna som kunde färdas på kanalen, särskilt till marknaderna vid Torget. Hamnen lades igen i slutet av 1830-talet och då byggdes samtidigt nya stenbroar längs kanalen (se FIGUR 3). Under 1880-talet minskades bredden på kanalen och under 1926-27 lades den slutligen igen helt (Karlson 1984).

Tidigare undersökningar

Från början av 1970-talet och framåt har Jönköpings läns museum utfört ett antal större arkeologiska undersökningar inom 1600-talets stadsområde, det vill säga nuvarande stadsdelen Öster. Bland dessa kan nämnas kvarteren Abborren, Ankaret, Ansvaret, Apeln, Apoteket, Arkadien, Diplomaten, Dolken, Dromedaren och Droskan. Vid dessa undersökningar har dokumenterats bland annat lämningar efter gårdar och trähus. Gårdarna som påträffats inom kvarter som börjar på bokstaven D, räknas till den så kallade Tyska och Svenska Maden, ett hantverksområde med varierad sammansättning. Där har även det här aktuella projektet ingått.

Som ett genomgående drag vid alla undersökningarna på Öster har man kunnat konstatera hur markfukt och hög grundvattennivå vållat problem vid anläggandet av bebyggelse. Lager av granris och sand i kombination med timmerkistor fyllda med avfall, jord eller sten har använts för att bygga upp och stabilisera ny tomtmark. Nedgrävda källare har överhuvudtaget inte varit möjligt att anlägga inom området.

År 2002 undersöktes västra delen av kvarteret Dromedaren inför nybyggnation, det är tomten på östra sidan Björngränd, mellan Kanalgatan och Slottsgatan. Här framkom delar av fyra tomter med sammanlagt sju hus. Det har varit både bostadshus, verkstäder och ekonomibyggnader. Rester efter tre brännugnar för keramik har också påträffats. Alla lämningar var relativt dåligt bevarade i den underliggande sanden. Problemet med grundvattnet har inte varit lika stort som i de andra kvarteren och här framkom inga träkistor som fundament utan enbart en mindre mängd ris och kvistar (Haltiner Nordström 2008:97).

Kvarteret Diplomaten undersöktes 2006-2007. Tomten innehåller idag ett parkeringshus och Arkivhuset med en stadshistorisk utställning. Under tidigt 1700-tal fanns där 13 tomter. I kvarteret framkom hus och föremål efter de tyska yllehantverkarna som flyttade hit på 1600-talet. Kruk- och kakelugnsmakarier med rester efter produktionens alla delar från 1700-talet påträffades i en verkstad. Trähantverk och metallhantering samt kompletta gårdar med ekonomibyggnader framkom också (Nordman & Pettersson 2009).

Hösten 2008 utfördes en förundersökning inom kvarteret Dovahjorten, den tomt som ansluter i söder till Kanalgatan. En totalavbaning gjordes och rester efter 8 tomter, innehållande bostäder, ekonomibyggnader och gårdsplaner, påträffades. Här framkom tydliga rester efter bronsgjuteri och smidesverksamhet. Dessa verksamheter har legat längs med Breda hamnen, som Östra torget hette då, och kanalen i norr som senare fylldes igen och blev Kanalgatan. De påträffade gjutformarna visar att det i huvudsak grytor som göts här under 1600-1700-talen. De översta lagren inom området kunde dateras till 1700-tal men även bebyggelse från mitten av 1600-talet påträffades (Haltiner Nordström 2009).

En slutundersökning av kvarteret Dovahjoren utfördes senare av Riksantikvarieämbetet UV, vars rapport ej är färdigställd.

Resultat

Vid schaktningarna längs med Kanalgatan framkom ganska snabbt kulturlager bestående av bebyggelserester, fyndförande lager och områden med hantverksrester. De fyndförande lagren med bebyggelserester framkom på ett djup av ca 0,4 meter under gatusten/asfalt. De stenar som hört till en bropassage över kanalen låg endast ca 0,2 meter under nuvarande marknivå. Stenarna från brofundamentet

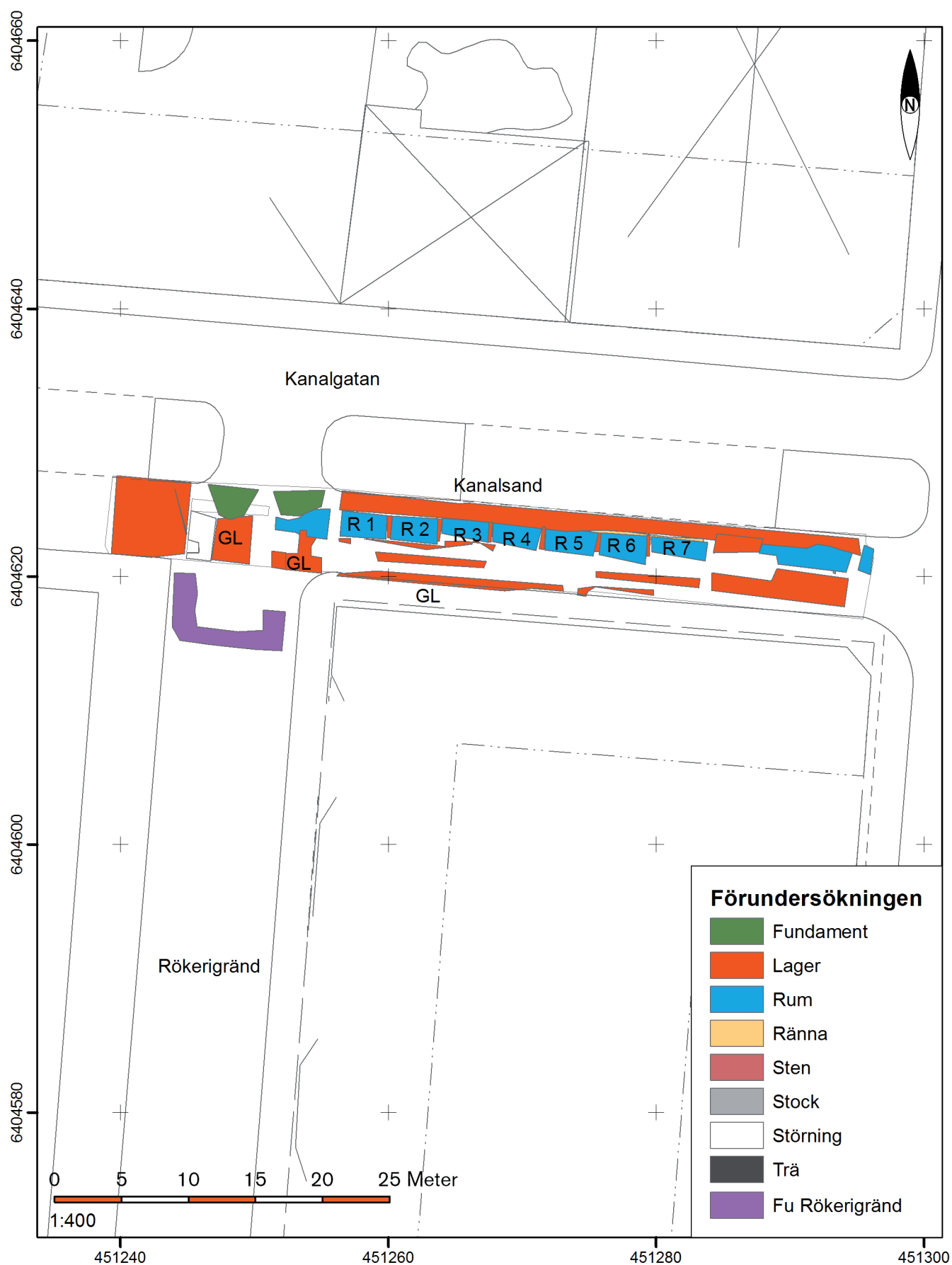
fick enligt Länsstyrelsen inte tas bort utan de skulle sparas under den nya beläggningen. Det gällde även kulturlagren och bebyggelseresterna som framkom över i stort sett hela ytan.

Schaktningarna påbörjades i den östra delen, intill Björngränd. En säkerhetszon hölls till bygget inom kvarteret Dovhjorten/Druvan på ca 0,5 meter ut från blivande husliv. Denna yta har tidigare varit trottoar och kommer att återställas efter färdigställandet av huskroppen. Direkt under den gutustensbeläggning som plockats bort innan projektet påbörjades kom ett sättsandslager och ytterligare en gatubeläggning. Denna bestod av kullerstenar och låg ca 5-10 centimeter under gatumark. Längs hela sträckan i Kanalgatan bestod den norra delen av mycket hårt packad fin sand. Det sandiga området var 1 meter brett och löpte utefter det som en gång var kanalen och har tolkats som en del av själva konstruktionen av kanalväggen. När den byggdes stagade man upp muren på utsidan med hårt packad sand eller så har sanden kommit hit i samband med att kanalen lades igen i början av 1900-talet. Direkt innanför sanden framkom bebyggelse- och fyndförande lager.

I den östra delen framkom ett lager som tolkats som en golvnivå med mycket yngre rödgods. Bland keramiken i den östra delen av

FIGUR 4. Översikt över undersökningsområdet i Kanalgatan. Närmast i bild den yta som innehöll de små bodarna eller ekonomibyggnaden med många smårum. Foto från väster mot korsningen Björngränd/Kanalgatan.

FIGUR 5. Karta över förundersökningen med de påträffade anläggningarna och lagren i både Kanalgatan och schaktet i den norra delen av Rökerigränd. Benämningen R1–R7 står för de olika rummen /bodarna och GL betecknar gjutformslagret. Skala 1:400.

schaktet påträffades även föremål som kan knytas till keramiktillverkning. Detta material som bland annat bestod av brännplattor, brännstöd och kärl från misslyckade bränningar, har kommit från kvarteret Dromedaren på andra sidan Björngränd, där krukmakarna Banck bott och verkat under tre generationer under 1700-talet. Avfall efter denna verkstad framkom även i den östra delen av undersökningen inom kvarteret Dovahjorten (Haltiner Nordström 2008).

Tvårs över schaktet löpte ett antal störningar med bland annat avlopp och teleledning, de flesta i den östra och den västra delen. Strax efter störningen i den östra delen började en rad med mindre bodar eller en förrådslänga med ett antal mindre rum märkta med R1-R7 på FIGUR 5, den rad med sju blå rektanglar som syns i mitten av schaktet. Se även anläggningslistan i bilaga 2. Lämningarna var synliga som ett fyndbärande lager bestående av sandig humus med träfragment, fläckvis lera, kol och sot. På golvytan framkom en mängd keramik, porslin, glas och bronsmältor. Var fjärde meter framkom en syllstock som tolkats som rumsavskiljare eller bodvägg. Till antalet kunde sju stycken rum konstateras, alla i direkt anslutning till den packade sanden i den norra delen av schaktet (se FIGUR 5). I den norra kanten på de tre östligast liggande rummen låg även en ränna med stenar eller hål, där borttagna stenar legat, som har tolkats som syllstenar. I rännan påträffades stora mängder fynd, speciellt yngre rödgods.

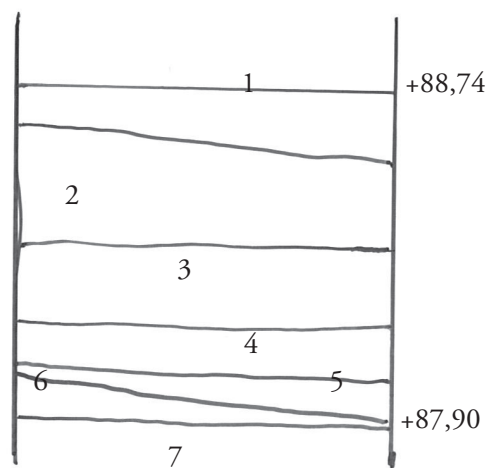
Söder om rummen/bodarna framkom en störning som sträckte sig nästan i hela schaktets längd. Denna störning undersöktes inte till botten. Söder om störningen och bitvis fram till huslivet på det nybyggda huset påträffades ett område med rester efter metallhantverk. Vid förundersökningen 2009 i Dovahjorten framkom stora mängder av gjutformar till grytor. Även rester av en anläggning som tolkades som en ugn och små rännor där gjutformarna placerades, så kallade gjutrännor, hittades också (Nordström 2009). Ytterligare rester av gjutrännor och gjutkassar påträffades under slutundersökningen som utfördes 2010 av en annan aktör. Den nordvästra tomten ägdes av grytgjutare Anders Jöransson och Nils Österman 1696. Efter 1700 verkar gjuteriverksamheten upphöra. Under början av 1700-talet bor en guldsmed och en pistolmakare på tomten men därefter ingen som håller på med metallhantering. De hantverksresterna som framkom var gjutformar och ytor som var kraftigt påverkade av brand. Inga konstruktioner påträffades. Ytan hör dock till verksamheten som ägt rum inom tomten och visar att tomtgränsen tidigare inte varit knuten till Kanalgatan som den är för närvarande. I den västra delen av schaktet var de sentida störningarna flera vilket syns i de vita ytorna inom figur 5.

I Rökerigrändens förlängning framkom två stenfundament (se FIGUR 5 OCH 6) strax under asfalten som tolkats som en av de stenbroar som gick över kanalen. Fundamenten till dessa var ca 2 x 1,5 meter och det västra 3 x 2 meter stora och bestod av stenar ca

FIGUR 6. Det påträffade brofundamentet i den norra delen av schaktet. Dessa huggna stenar har sparats under den nya vägbeläggningen. Foto mot norr med den västgående filen av Kanalgatan.

X 6404624,9 X 6404624,7
Y 451245,2 Y 451248,6

1. Gjutformslager
2. Brungrå sand med kol, lera och grus. Påfört.
3. Gråvit sand. Påfört.
4. Kompakt lager med träflis. Avsatt.
5. Sot och kol. Avsatt.
6. Slotssanden. Påfört.
7. Brungrå sand med torvinslag.

FIGUR 7. Profilsnitt med gjutformslagret strax söder om brofundamentet. Ritat från norr.

0,2-0,6 meter stora. Delar av fundamenten schaktades bort för att ge plats åt en ny vattenledning. De huggna stenarna i ytan som var bevarad i det västra fundamentet sparades dock på plats och kommer att finnas kvar under mark. Söder om fundamentet påträffades ett kraftigt gjutformslager och under detta delar av den sandnivå som Kronan placerade ut i de östra delarna av staden för att göra det beboeligt och möjligt att bygga bostäder. Detta gjordes under 1620-talet (rapportmanus UV). Rester efter denna sand har även påträffats vid undersökningarna i kvarteren Dromedaren, Apeln och Abborren.

I den västra delen av undersökningsområdet framkom en träkonstruktion bestående av stående plankor i nord-sydlig riktning som troligen utgjort kanten mot Breda hamnen som byggdes här i slutet på 1600-talet (se FIGUR 2 och 8). Konstruktionen var bevarad i ca fem meter, plankorna var mellan 0,15-0,20 meter breda. På grund av att grundvattnet tryckte på så kunde inte botten på träkonstruktionen grävas fram. I den södra delen av schaktet hade en sentida störning förstört träpallisaden. I botten fanns i den norra delen stenar med bruk på, osäkert om dessa hör till hamnkanten eller om det är fyllningen som användes vid igenfyllningen av Breda hamnen i slutet av 1830-talet.

FIGUR 8. I framkant av bilden syns de stående plankor som utgjort kanten till Breda hamnen. Fotot taget från väster.

Kanalgatan

På stadskartan från 1696 slutar tomtgränserna inom kvarteret Dohjorten eller som kvarteret kallas nu, Druvan, precis där Kanalgatan börjar. När den aktuella förundersökningen började så var förhoppningen att några rester efter själva kanalmurarna skulle påträffas. Nu framkom istället ett område som var relativt oskadat av senare störningar, då det ingått i kanalområdet på något vis. Ytan kan ha använts som en kajkant för lastning, vattenhämtning och dylikt i kanalen. Lämningarna under Kanalgatan tycks vara äldre än 1700-tal. Här syns inga indelningar i de tre tomter som legat söder om undersökningsytan. De tre tomterna benämndes med numren 229/1, 238/2 och 237/3. Att detta område fanns och hur det har använts har tidigare varit okänt så det innebär helt ny kunskap i Jönköpings stads historia. Avsaknaden av tomtgränser kan dels bero på att de sentida störningarna utplånat resterna eller att förundersökningen inte lyckats fånga upp detta eftersom alla kulturlager skulle sparas i så stor utsträckning som möjligt, och inte undersökas på djupet. Anledningen kan även vara att detta utgjort ett allmänningsområde som tomtägarna brukat tillsammans och efter behov. En länga med försäljningsbodar eller en ekonomibyggnad med många små rum längs med kanalen och dessas möjlighet till exponering och lastning skulle vara värdefull för alla invånare i kvarteret.

Fynd

Inom förundersökningen tillvaratogs och registrerades 62 fyndposter. Merparten av föremålen var yngre rödgods, över 50 % av fyndposterna, där flera innehåller en eller flera skärvor. Utöver yngre rödgods påträffades även stengods, porslin och metallföremål.

FIGUR 9. Den ovanliga skärvan av stengods med inristad dekor som påträffades i Kanalgatan, Fnr 30.

Keramik

Keramiken innehöll dels hushållskeramik i form av fat, krukor och skålar, vilka alla var av allmän vardaglig karaktär. De flesta av dessa kärl påträffades i lagren ovan bodbebyggelsen längs med kajkanten i den östra delen av undersökningsytan. Bland skärvorna påträffades även föremål som haft med själva keramiktillverkningen att göra. Det var olika ugsndetaljer såsom trefot och brännplatta som har använts för att hålla isär de olika kärlen för att de inte skulle smältas ihop när de skulle brännas i ugnen. Även bitar av koker och kokerpinnar hittades. Det var ett rör tillverkat av lera försedd med trekantiga hål. Kokerpinnarna sattes in för att stötta upp tallrikar och fat i själva ugnen. Alla dessa detaljer kommer sannolikt från granntomten Kvarteret Dromedaren, på andra sidan Björngränd, där en keramikverkstad fanns under 1700-talet.

Det ostindiska porslinet som bestod av sex fyndnummer, var av allmän karaktär, de flesta var blåvitt gods, men en skärva var av sorten cappucinerogods. Stengodset, tre fyndposter, var även det av allmän karaktär förutom fyndnummer 30 som hade en snirklig inristad dekor, (se FIGUR 9). Skärvan har via en bild daterats till sent 1600-tal (muntligt T. Brorsson).

Metall

Bland dessa föremål, som utgör 26 fyndposter, finns både järn, koppar, brons och bly. De flesta fynden påträffades i området runt gjutformslagren i den södra delen av undersökningsytan (se FIGUR 5 OCH 7).

Föremål av brons var den största gruppen, bestående av 18 fyndposter. Här framkom knappar, beslag, hängen och ett spänne (se FIGUR 10). Spännet har troligen suttit på en sko. Hänget är myntliknande och svagt ovalformat. Ett flertal bronssmältor påträffades med hjälp av metalldetektor, alla dessa i gjutformlagret, vilket tyder på att man haft en flitig produktion här på 1700-talet. Dock gick det inte att, av utseendet på smältorna att döma, avgöra vad som producerats.

Två mynt påträffades i bodrummen. De har inte konserverats och är inte helt lätta att tolka, men fynd nummer 17 är ett mynt från tidigt 1700-tal och fyndnummer 39 från mitten av 1700-talet. Två föremål i järn framkom, en spik och ett beslag.

Fynden pekar på en datering till 1600-1700-talet, vilket även skulle stämma med kartorna över området, eller snarare avsaknaden av kartor av de tomter som bör ha legat här.

FIGUR 10. Spännet som troligen har suttit på en sko tillverkat i brons eller mässing.

Rökerigränd

Inom Rökerigränd skulle en ny stenläggning läggas, parkeringsfickor och trädplanteringar göras. Dessa ingrepp gjordes utan att länsstyrelsen och länsmuseum informerades. Man har skalat av ca 0,3 meter av den ursprungliga beläggningen och i den södra delen av Rökerigränd, mot Slottsgatan, har även schaktningar ner på befintliga ledningar gjorts.

I den norra delen av gränden, intill Kanalgatan, skulle nya brunnar och ledningar anläggas. Vid dessa arbeten var Länsmuseum på plats för att schaktövervaka. Inom den aktuella sträckan på ca 4 meter fanns det ledningsschakt sedan tidigare, bland annat den spillvattenledning som den nya ledningen skulle ansluta till. Den låg ca 2 meter från huslivet och gick i nord/sydlig riktning. Mellan den ledningen och den befintliga brunnen, ca 2 meter mot väster fanns det orörda lager. De bestod av kulturlager och sand som var totalt ca 0,8 meter tjockt under ett fyllnadslager som var 0,4 meter tjockt. Kulturlagrens sammansättning var; ett gjutformslager som var 0,2 meter tjockt, under detta framkom sedan en sandlins, ca 0,2 meter tjock, och ett sotigt humuslager med aska som var ca 0,1 meter tjockt liknande de lager som syns i profilskissen i FIGUR 7. Under det sotiga lagret framkom ett kulturlager med inslag av tegel på 0,15 meter, ytterligare ett sandlinslager som var 0,2 meter. Under sanden tog ett torvlager vid, som fortsatte ner till schaktets botten på ca 1,6 meters djup. Mycket få fynd, endast lite keramik framkom intill den ledning som låg ca 3 meter väster om spillvattenledningen. Inget tillvaratogs. En rad med stående stockar påträffades under det ena betongröret i nord/sydlig riktning. Troligen handlar det om ett fundament till betongröret.

Sammanfattning

Inför ny vägbeläggning inom en del av Kanalgatan och nya brunnar i Rökerigränd utförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning under 2011 och 2012. Beställare var Jönköping kommun, Tekniska kontoret.

Inom Kanalgatan påträffades bebyggelserester och hantverkslager från 1600-1700-talen. Bebyggelsen har här bestått av en länga med bodar, antingen fristående eller under samma tak. Sju stycken bodar kunde konstateras men troligen har hela sträckan fram till Rökerigränd bestått av dessa bodar, men sentida ledningar har bitvis förstört väggar och golv. Bodarna var ca 4 x 2 meter stora. De har legat direkt intill ett område med hårt packad ljus sand som fanns i schaktets norra del och som tolkats tillhöra den kanalkant som legat här. Läget för de små bodarna är alltså perfekt om de använts som förvaraingsbodar eller om man idkat handel ut mot kanalen, som började byggas på 1600-talet. Området närmast själva kanal-

kanten har inte undersökts tidigare så det är helt ny information som visar på att nyttjandet av detta område har skett gemensamt av tomtägarna i närområdet

Fynden är av ganska allmän karaktär men de talar en datering till 1600- 1700-tal. Tomtindelningen stämmer inte med den indelning av tomterna som fanns på 1700-talet, men området kan även utgöra ett allmänningsområde för alla tomtägarna intill kanalen, vilket i så fall skulle förklara frånvaron av en tomtindelning.

De lager som visade på hantverk fanns i den södra delen av schaktet och bestod av lager med gjutformar som troligen hör till det bronsgjuteri som fanns på hörntomten, Kanalgatan/Rökerigränd och som var verksamt under första halvan av 1700-talet. Lagren är även kraftigt värmepåverkade. Här påträffades också, en för den lilla ytan, stor mängd bronssmältor som tyder på en stor produktion i brons.

Inom Rökerigränd framkom i stor sett samma lager som i Kanalgatan, kulturlager med gjutformslager varvat med sand och aska. Här fanns också ett flertal sentida ledningsschakt som störde de arkeologiska lagren. Torven i botten vidtog vid ca 1,2 meters djup.

Åtgärdsförslag

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen. Inom Kanalgatan beslutades att låta kulturlagren och resterna efter bodbebyggelse tillsammans med en stor del av fyndmaterialet ligga kvar. Lagren och fynden har skyddats med hjälp av geonät och ren sand vilket visar att det handlar om hitforslad sand som skydd för lagren. Ovan bärlagret kommer Kanalgatan att asfalteras.

Inom den lilla sträckan i Rökerigränd, ca 1,5 meter lång och 0,5 meter bred, där länsmuseet deltog genom schaktkontroll dokumenterades kulturlagren och togs bort för att göra det möjligt att sätta nya brunnar.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-4522-2011
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2011-10-24
 Jönköpings läns museums dnr: 301/2011
 Beställare: Jönköpings kommun, Tekniska
 kontoret
 Fält och Rapportansvarig: Susanne Haltiner Nordström
 Fältarbetsid: 2011-11-01–2011-11-14
 2012-08-23–2012-08-24
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Jönköpings kommun
 Socken: Jönköpings stad
 Församling Kristine
 Fastighetsbeteckning: Kanalgatan/Rökerigränd
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad 7E 1a
 Koordinater: E6404630 N451260
 Koordinatsystem: SWEREF 99TM
 Undersökningsyta: 1600 m²+ 600 m²
 Fornlämningsnummer: 50:1
 Fornlämningstyp: Historiska stadslager
 Tidsperiod: 1600-1700-talen
 Fynd nr: 1-62
 Tidigare undersökningar: Kvarteret Dovhjorten 2009

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

Karlson, B. E. 1984. *Bebyggelse i Jönköping 1612-1870. Offentliga institutioner*. Småländska kulturbilder 1984.

Nordström, S. 2008. *Krukmakarna Banck*. Inför byggnation inom kvarteret Dromedaren 1 och 2, RAÄ 50, Jönköpings stad. Jönköpings läns museum 2008:97.

Nordström, S. 2009. *Kvarteter Duvhjorten*. Inför nybyggnation inom RAÄ 50, stadsdelen Öster, Jönköpings stad. Jönköpings läns museum 2009:20.

Otryckta källor

Rosén, C. Rapportmanus/kartor från slutundersökningen av kvarteret Druvan/Dromedaren. Riksantikvarieämbetet UV-Öst. 2012.

Muntlig uppgift

Brorsson, Torbjörn. Telefonkontakt med bildöverföring 2011-11-12.

Arkiv

Jönköpings läns museum. Jönköping.

Fyndlista

Fnr	Material	Sakord	Vikt	Antal	Fragm.	Anläggning	Anmärkning	Lager
1	Keramik	Fat	46,8	1	Fragment	Rum 1	Brun och grön glasyr	307
2	Keramik	Kruka	4,3	1	Fragment	Rum 1	Grön glasyr	307
3	Keramik	Kärl	30,0	4	Fragment	Rum 1	Fyra olika kärl, med piplersdekor	307
4	Keramik	Kärl	36,7	1	Fragment	Rum 1	Skadad vid bränningen, en fastbränd keramikbit på	307
5	Keramik	Kruka	139,8	1	Fragment	Rum 1	Transparent brun glasyr	307
6	Keramik	Ugnsinredning	56,4	5	Fragment	Rum 1	Två trefötter, ett koker, en kokerpinne, en oid	307
7	Keramik	Bladkakel	59,4	3	Fragment	Rum 1	Kakel med ljusgulbotten, mönster i blått	307
8	Keramik	Stengods	4,5	1	Fragment	Rum 1	Gråbrun saltglasyr	307
9	Keramik	Porslin	1,9	1	Fragment	Rum 1		307
10	Flintgods	Kopp	2,6	2	Fragment	Rum 1	Toligen två olika kärl, blåvit dekor	307
11	Porslin	Skål	3,9	1	Fragment	Rum 1	Helt vit	307
12	Brons	Knapp	3,1	1	Fragment	Rum 1	Fastrostad träbit	307
13	Järn	Spik	1,0	0	Fragment	Rum 1		307
14	Slagg		239,1	3	Fragment	Rum 1	Mycket bubblig och glasig slagg	307
15	Keramik	Fat	241,8	5	Fragment	Rum 2	Flera olika fat men alla med blomdekor	303
16	Keramik	Kärl	90,6	4	Fragment	Rum 2	Flera olika kärl, brun glasyr och transparent	303
17	Koppar	Mynt	4,5	1	Intakt	Rum 2	Tidigt 1700-tal	303
18	Keramik	Kärl	35,7	3	Fragment	Rum 3	Två olika kärl	299
19	Keramik	Kärl	12,6	1	Fragment	Rum 3	Grön glasyr, sekundärbränd	299
20	Keramik	Bladkakel	8,3	1	Fragment	Rum 3	Ljusgul glasyr	299
21	Porslin	Fat	1,2	1	Fragment	Rum 3		299
22	Porslin	Skål	62,1	25	Fragment	Rum 3	En skål/kopp, rosor och ränder i guld	299
23	Keramik	Skål	108,2	2	Fragment	Rum 1	Piplersglasyr med mönster i blått (Soph?)	307
24	Keramik	Kärl	18,2	3	Fragment	Rum 1	Olika kärl, dekolr i piplera, grön, brun	307
25	Keramik	Skål	72,6	4	Fragment	Rum 1	Flera olika kärl, piplersdekor	307
26	Keramik	Kruka	195,3	4	Fragment	Rum 1	Olika kärl med brun glasyr	307
27	Keramik	Kruka	44,4	2	Fragment	Rum 1	Olika kärl, grön och brun glasyr	307
28	Keramik	Skål	43,5	2	Fragment	Rum 1	Två delar av samma handtag	307
29	Keramik	Trebensgryta	40,2	1	Fragment	Rum 1	Ett ben till trebensgryta	307
30	Stengods	Flaska	20,0	1	Fragment	Rum 1	Snirkligt dekor, inristad, blå/grå	307
31	Stengods	Kruka	16,6	2	Fragment	Rum 1	Troligen två olika akärl	307
32	Porslin	Skål	18,9	1	Fragment	Rum 1		307
33	Porslin	Skål	20,1	2	Fragment	Rum 1	Två olika kärl	307
34	Glas	Flaska	3,3	2	Fragment	Rum 1	Två olika, en grön och en blå skärva	307
35	Keramik	Ugnsinredning	215,3	5	Fragment	Rum 1	Brännplatta, trefot, koker	307
36	Keramik	Fat	46,9	1	Fragment	Rum 7		283
37	Porslin	Skål	3,1	1	Fragment	Rum 7		283
38	Bly	Blybleck	19,5	1	Intakt	Rum 7	Blykula	283
39	Koppar	Mynt	13,5	1	Intakt	Rum 7	Mitten av 1700-talet	283
40	Brons	Beslag	2,0	1	Intakt	Rum 7	Litet dräkt eller klädbeslag med nit	283
41	Brons	Hänge	4,3	1	Fragment	Rum 7	Myntliknande hänge, svagt ovalt	283

Fnr	Material	Sakord	Vikt	Antal	Fragm.	Anläggning	Anmärkning	Lager
42	Brons	Beslag	0,9	1	Fragment	Rum 7		283
43	Bly	Blybleck	13,4	3	Fragment	Rum 7	Bleck och smältor	283
44	Brons	Slagg	51,7	2	Fragment	Rum 7	Smältor av brons	283
45	Järn	Beslag	201,8	1	Fragment	Rum 7	Troligt gångjärn och beslag till dörr	283
46	Bly	Blybleck	3,0	1	Fragment	Rum 7	Blynit	283
47	Keramik	Fat	52,4	2	Fragment	Hus	Piplera och dekor i grönt, två olika kärl	279
48	Keramik	Kärl	49,4	4	Fragment	Hus	Olika kärl, piplera ränder	279
49	Keramik	Trebensgryta	29,8	1	Fragment	Hus	Handtag	279
50	Brons	Knapp	5,4	2	Defekt	Hus	Den ena med blommönster	279
51	Brons	Föremål	2,8	1	Defekt	Hus	Dekorationsnit?	279
52	Brons	Hänge	1,0	1	Defekt	Hus	Hänge eller möjligen en del av en knapp	279
53	Brons	Brons	10,8	4	Fragment	Hus	Hantverksspill	279
54	Metall	Smälta	41,4	2	Fragment	Hus	Brons smältor	279
55	Keramik	Fat	236,4	5	Fragment	Rum 5	Samma fat, hemring och målade blommor	291
56	Keramik	Skål	19,3	1	Fragment	Rum 5	Grön glasyr	291
57	Keramik	Kruka	34,5	4	Fragment	Rum 5	Samma kruka, brunglasyr	291
58	Brons	Spänne	20,8	1	Defekt	Rum 5	Ett rektangulärt spänne ev till skor	291
59	Brons	Bronsklipp	0,2	1	Defekt	Rum 5		291
60	Metall	Smälta	44,3	5	Fragment	Rum 5	Bronssmältor	291
61	Metall	Smälta	5,6	2	Fragment	Rum 5	Blysmälta	291
62	Slagg		10,3	1	Fragment	Rum 5		291

Anläggningslista

Anläggning	Nr	Beskrivning
Lager	215	Kanalsanden
Hus	279	Golvlager
Rum nr 7	283	Golvlager
Rum nr 6	287	Golvlager
Rum nr 5	291	Golvlager
Rum nr 4	295	Golvlager
Rum nr 3	299	Golvlager
Rum nr 2	303	Golvlager
Rum nr 1	307	Golvlager
Lager	327	Gjutformslager
Lager	335	Gjutformslager
Lager	341	Trärester
Lager	345	Trärester
Stock	355	Eventuell syllstock
Lager	358	Sand efter rumsavdelare
Lager	362	Sand efter rumsavdelare
Lager	366	Sand efter rumsavdelare
Lager	370	Sand efter rumsavdelare
Lager	374	Sand efter rumsavdelare
Lager	378	Sand efter rumsavdelare
Lager	382	Gjutformslager
Ränna	395	Rester efter syllstensrad
Stock	402	Syllstock
Ränna	406	Rester efter syllstensrad
Fundament	417	Brofundament till kanalen
Sten	422	Brofäste
Sten	429	Brofäste
Fundament	434	Brofundament till kanalen
Trä	446	Kanalkant/pallisad
Lager	449	Gjutformslager
Hus	465	Golvlager
Lager	475	Golvlager
Lager	494	Den uppfyllda hamnen

Under den södra delen av Kanalgatan, mellan Östra torget och Björngränd, hittades tidigare helt okända lämningar efter den bodbebyggelse som legat här under 1600–1700-tal. Eftersom merparten av lämningarna bedömdes kunna ligga kvar under den nya vägbeläggningen, så undersöktes och dokumenterades endast de ytligt liggande anläggningarna och kulturlagren. Fornlämningen ligger således till största delen kvar under gatan. Den partiella undersökningen har likafullt gett oss nya pusselbitar till stadens spännande historia. I rapporten kan du bland annat läsa om de påträffade resterna efter ett hantverkskvarter.